

ERIK ANNERS:

Väljaropinionen

I våras gjorde Statistiska Centralbyrån en stor opinionsmätning bland borgerliga väljare om deras inställning till borgerlig samverkan. Resultaten finns publicerade i en skrift, som här kommenteras av professor Erik Anners. Han uppehåller sig särskilt vid folkpartiet. Dess väljare önskar en samverkan, och för partiet riskabelt många är beredda att rösta på ett annat parti, om ingen samverkan kommer till stånd. Det är så, hävdar han, som den senaste SIFO-undersökningen skall tolkas. Om folkpartiets ledare går starkare mot socialdemokraterna, kommer sådana väljare, som övergivit partiet, att återvända.

Opinionsläget inför 1976 års val har på viktiga punkter klarlagts i två opinionsmätningar. Den ena, utförd i våras av Statistiska Centralbyrån (SCB) på uppdrag av den allmänborgerliga samlingsorganisationen Forum för Samhällsdebatt (FSD), gällde de borgerliga väljarnas inställning till borgerlig samverkan och har redovisats utförligt i en nyligen utkommen skrift utgiven av FSD. Den andra är DN-GP-SDS:s sedvanliga SIFO-undersökning av partierna och väljaropinionen i september.

Redan i somras publicerade FSD de allmänna resultaten av sin mätning. Det visade sig att i alla tre partiernas väljarunderlag förelåg överväldigande majoriteter för en borgerlig samverkan i 1976 års val. Alla tre partiernas väljare uttalade sig vidare med starka majoriteter för att det var viktigare att de borgerliga partierna fick majoritet i riksdagen än att det egna partiet fick fler riksdagsmän. Därigenom hade man i undersökningen tillämpat den sk trattprincipen, nämligen att steg för steg ställa den tillfrågade inför frågor, som måste utlösa en konflikt mellan partiloyalitet och intresset för borgerlig samverkan. I de följande frågorna tvingades den tillfrågade längre än så. Frågorna tillspetsades genom att först gälla det egna partiets profil kontra samverkan. Till slut begärdes svar på om den tillfrågade fortfarande skulle sympatisera med sitt parti om det engagerade sig i uppgörelser med socialdemokraterna, som skulle starkt försvåra en borgerlig samverkan. Därvid framkom att så starka minoriteter (C 23,4, F 29,6, M 33,3) valde borgerlig samverkan framför sina partisympatier att ett parti, som gick på

en linje vilken skulle starkt försvåra en sådan, riskerade svåra röstförluster.

Resultaten var inte alldeles oväntade. Det 40-åriga socialdemokratiska maktinnehavet har skapat en stark och permanent opinion bland de borgerliga väljarna för en samverkan syftande till ett regimskifte. Att kalla detta "blocktänkade" är en överförenkling. I grunden är det troligen fråga om en instinktiv känsla hos de borgerliga väljarna, att en demokrati inte kan fungera om det inte finns ett regeringsalternativ av tillräcklig trovärdighet och styrka. Just det märkliga förhållandet, att starka majoriteter i alla tre partiernas väljarunderlag, t o m i folkpartiet med dess trängda läge, ansåg att borgerlig majoritet i riksdagen var viktigare än fler riksdagsmän för det egna partiet, talar för den tolkningen.

De många resultaten

SCB-undersökningen har sitt särskilda värde genom att antalet intervjuobjekt var så stort (ca 3200) att det till skillnad från SIFO-mätningarna med deras mindre underlag (ca 1/6-del av SCB-mätningen) blev möjligt att få fram siffror för läget i 10 olika regioner i landet, däribland de väljarmässigt tunga Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna. Man kunde också få fram upplysande siffror om reaktionerna hos manliga och kvinnliga väljare liksom hos olika ålders- och inkomstgrupper. Det visade sig rentav möjligt att få ett någorlunda säkert grepp beträffande läget hos olika kategorier av partibytare – grupper som naturligen tilldrar sig särskilt intresse.

Tack vare den utfrågningsprincip som tillämpades har författarna till FSD:s skrift, Östen Bohlin och Jan Wibble, kunnat analysera de regionala och andra speciella resultaten. De har kommit fram till en mängd betydelsefulla och betydande nyanseringar. Materialet är i själva verket överströmmande rikt; det är nödvändigt att hänvisa till FSD:s skrift. Här är det bara möjligt att i korthet behandla vissa särskilt viktiga resultat; viktiga därför att de ger de tre partierna vägledning beträffande hittills oklara frågor. Som typexempel kan vi ta folkpartiets situation på det regionala planet. Med tanke på att olika strömningar inom folkpartiet sliter i skilda riktningar, när det gäller partiets politik gentemot socialdemokratin, är de regionala opinionerna beträffande intresset för borgerlig samverkan speciellt betydelsefulla. Var är intresset minst? Var störst? Vad betyder dessa reaktioner med tanke på antalet röstande i resp region för folkpartiets rikspolitiska ställning?

Jämför man de regionala opinionerna med rikssiffrorna visar det sig – inte oväntat – att engagemanget för borgerlig samverkan är svagast i de typiska Norrlandslänen, alltså ner till gränsen mot Kopparbergs och Gävleborgs län. Det är uppenbarligen det gamla Västerbottensfrisinet, som stött på stark lokal press ger sådant utslag. Här har folkpartiet också lyckats bäst med att behålla sin väljarkår från 1973: 75 %, att jämföra med rikssiffran 65,6 och Göteborgssiffran 58,2. Likväl är skillnaderna mellan rikssiffrorna beträffande intervjuvaren och motsvarande regionala siffror inte så stora. Det är även här starka majoriteter för borgerlig

samverkan och betydande minoriteter, som kan gå förlorade vid en profilpolitik eller ett samarbete med socialdemokraterna.

Folkpartiets svårigheter

Det stora bekymret för folkpartiet är uppenbarligen de folkrika tätortsregionerna kring Stockholm, Göteborg och i fyrstadsregionen. Här föreligger också en markerad skillnad mellan själva stadsområdena och länen omkring, som är högst upplysande. I Göteborgs kommun har man ett svagare intresse för borgerlig samverkan än i regionen. Förklaringen är uppenbarligen den att en del av det mera lättroliga väljarunderlaget i Göteborg redan lämnat partiet. Jämförelsen med regionen kring Göteborg klargör att det är fråga om de för borgerlig samverkan mest intresserade. I Göteborg har folkpartiet nämligen bara kvar 58,2 % av 1973 års väljare, medan partiet i regionen bevarat 64,8 %. I regionen är också kraven på borgerlig samverkan utomordentligt höga.

På samma sätt förhåller det sig i fyrstadsregionen jämfört med Skåne-regionen och i Stockholms kommun jämfört med Stockholms län. Anhängarna av samverkan har i större skaror gått från partiet i storstäderna men finns ännu kvar i regionerna omkring, och där ger de exceptionellt höga siffror för borgerlig samverkan.

Slutsatsen kan inte bli mer än en. Om folkpartiet skulle föra en politik, som skulle försvåra en borgerlig samverkan inför 1976 års val eller rentav leda till en splittrad borgerlighet, kan detta antagas medföra överhängande risker för stora förluster i tätortsregionerna

kring Stockholm, Göteborg och fyrstadsregionen. Detsamma gäller märkligt nog Smålandsregionen, där folkpartistsiffrorna för borgerlig samverkan är uppseendeväckande höga. Förmodligen spelar det starka småföretagarintresset hos folkpartiet i Jönköpings län en viktig roll för detta opinionsutslag.

Viktigast är naturligtvis de varnande siffrorna i de tre storstadsregionerna. Det är där de stora lättroliga väljarmassorna finns.

Enhetsfronten ett krav

Beträffande centerpartiet bör noteras att dess framryckning i 1973 års val inom fyrstadsregionen, Södra Götaland och Stockholm skulle hotas av en politik, som ledde till borgerlig splittring. I dessa områden är nämligen intresset för borgerlig samverkan särskilt högt inom centerpartiets nya väljarunderlag. För Moderata samlingspartiet gäller att dess väljare i flera av de valkretsar, där partiet vann sina största framgångar 1973, oftare än genomsnittligt anser att partiet bör aystå från en politik som är ägnad att försvåra ett borgerligt samarbete. Detta är något att betänka för partiet både när det gäller ton och tendens.

Redan mot bakgrund av dessa entydiga önskemål från de tre partiernas väljare borde onekligen en borgerlig enhetsfront komma till stånd i 1976 års valrörelse. Varje parti för sig får ju klara anvisningar om hur det bör handla för att behålla de presumtiva väljare de hade våren 1975. Så långsamt som grundläggande väljarreaktioner ändrar sig i vårt land lär nämligen inte det allmänna opi-

nionsläget beträffande det borgerliga samarbetet förändras nämnvärt före valen.

Men partier vill ju inte bara behålla de röster de redan har. De vill få nya också. Även på den punkten har FSD-skriften vägledning att ge:

Undersökningen visade nämligen att våren 1975 fanns det en borgerlig väljargrupp utan angiven partisympati, som omfattade ca 460 000 väljare. Huvuddelen av dessa kommer vid valet 1976 med all sannolikhet att rösta på något av de tre borgerliga partierna. Så mycket intressantare är det då att majoriteten av denna grupp (71,2 %) kräver av det parti de skall rösta på att det anpassar sin politik till en borgerlig samverkan. Endast 4,2 % svarar nej på frågan, medan övriga är osäkra. Av detta kan rimligen den slutsatsen dras att varje borgerligt parti, som hoppas vinna något större antal röster från denna grupp av "floating votes", kan göra detta endast genom aktiv oppositionspolitik gentemot socialdemokraterna och en anpassning av sitt handlande så att en borgerlig samverkan kommer till stånd. Man kan till och med våga anta att det parti, som hävdar sig bäst i dessa hänseenden, har särskilt stora utsikter att vinna gehör hos den stora gruppen allmänborgerliga utan deciderad partisympati.

De olika tolkningarna

Därmed får man också hjälp att tolka den SIFO-undersökning om väljaropinionen och partierna, som publicerades den 1 oktober. Vi skall här bara stanna vid en siffra, som är anmärkningsvärd och vars innebörd det är

viktigt att tolka rätt. Folkpartiets röstandel har stigit från 7 % till 8,5 %.

Dagens Nyheter har skyndat sig att tillskriva partiets "lugna fullföljande av kursen" sedan 1973 års val förtjänsten av detta och synes hoppas på fortsatta framgångar allteftersom partiet fullföljer denna linje och visar "profilen som ett handlingsberett parti, öppet för konstruktiva lösningar". Man kan gott beundra Gunnar Helén för hans mod och uthållighet i en svår situation. Men nog får man sätta ett frågetecken för DN:s karakteristik av folkpartiets politik. Än mindre är det möjligt att instämma i tidningens förhoppningsfulla prognos att beredskap till "konstruktiva lösningar" – därmed förstår DN ju i själ och hjärta ett samarbete med socialdemokraterna – skulle leda till fortsatta framgångar för folkpartiet.

Ty siffrorna från FSD-undersökningen talar ett helt annat språk. Till de redan anförda kan man foga den upplysningen ur FSD-skriften, att de våren 1975 nytillkomna väljarna till folkpartiet (ca 10 % av partiets röstetal 1973) *oftare* än de som stannat kvar från 1973 är beredda att lämna folkpartiet, om detta gör upp med socialdemokraterna.

Långt troligare än DN:s tolkning är alltså att folkpartiets ökning från 7 % till 8,5 % beror på att Gunnar Helén – och andra auktoritativa talesmän för partiet – just under september skärpt sin oppositionsattityd mot socialdemokraterna och klart deklarerat att en borgerlig riksdagsmajoritet också bör leda till en icke-socialistisk regering. Förklaringen till folkpartiökningen skulle då helt enkelt vara att denna attityd från folkpartiledningens sida lett till vinster bland grup-

pen allmänborgerliga väljare utan deciderad partisympati liksom till en viss överströmning av moderata väljare. Moderata samlingspartiet uppvisar ju en nedgång med 1 %. Det skulle då snarast vara fråga om väljare, som moderaterna erövrat från folkpartiet under intryck av Haga I och II och som nu gått tillbaka till sitt gamla parti. FSD-skriftens material ger alltså anledning till antagandet att de till folkpartiet nytillkomna 1,5 % till sin majoritet består av väljare, som vill ha borgerlig samverkan och som med Argusögon kommer att bevaka partiet på denna punkt.

"Gives oss mera vittne behov?" Om så är fallet får folkpartiet goda tillfällen att mot bakgrund av SCB:s stora opinionsmätning och de fortlöpande SIFO-undersökningarna kontrollera hur dess politik slår inom väljaropinionen. Hittills presenterat material tyder i varje fall på att en kraftfull och konsekvent politik från folkpartiets sida, inriktad på att skärpa oppositionsattityden mot regeringen och verka för borgerlig sammanhållning, snabbt skulle leda till stigande röstandel. Materialet tyder också på att motsatt politik skulle leda till motsatt resultat.